

RECENSIES

De overige artikelen in de bundel hebben betrekking op de Duitse Duffelt en bevatten slechts zijdelings informatie van belang voor de geschiedenis van de Nederlandse Duffelt.

J. A. M. M. Janssen

A. Postma, e. a., ed., *Aan deze zijde van het Binnenhof. Gedenboek ter gele genheid van het 175-jarig bestaan van de Eerste Kamer der staten-generaal* ('s-Gravenhage: SDU, 1990, 572 blz., ISBN 90 12 06449 X).

De commissie-Deetman uit de Tweede Kamer die op initiatief van mr. H. A. F. M. O. van Mierlo, de fractievoorzitter van D66, in het najaar van 1990 heeft gerapporteerd over politieke en bestuurlijke vernieuwing, heeft geen woorden gewijd aan het al of niet voortbestaan van de Eerste Kamer. Dat is merkwaardig, omdat zelden in Nederland stelselmatig over staatkundige vernieuwing is gesproken zonder de plaats van de Eerste Kamer ter discussie te stellen. Uit de kring van de commissie kon worden vernomen dat dit is gebeurd, omdat men niet geloofde in de haalbaarheid van een voorstel (of in de termen van de commissie: 'vraagpunt') tot opheffing van de senaat. Dat vormt een tweede merkwaardigheid: alsof al die andere voorstellen, zoals de gekozen premier, wel zo haalbaar zouden zijn. De commissie is op zijn minst niet erg consequent te werk gegaan. Zij heeft daarmee een derde merkwaardig fenomeen, nu van de Eerste Kamer zelf, onderschat: haar neiging zich een beetje klein te maken, als zij openlijk ter discussie staat en zichzelf steeds op te blazen zodra discussies weer eens tot niets hebben geleid en de senatoren zich weer voor enige tijd 'veilig' voelen. Dat laat overigens daar dat er in Nederland weinig instituten zijn die het zo dikwijls over zichzelf en hun voortbestaan hebben als juist de Eerste Kamer der staten-generaal.

Die voortdurende twijfel van de senaat aan zichzelf sedert haar instelling in 1815 en de niet aflatende maar ook telkens mislukte pogingen tot 'moord' op het instituut zijn terug te vinden in het, in september 1990, verschenen *Gedenboek ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de Eerste Kamer*, subtitel van het boek dat als hoofdtitel *Aan deze zijde van het Binnenhof*, draagt. Dat die duurzame twijfel in het gedenboek ruim plaats heeft gekregen en voorts auteurs zijn aangezocht die zulke twijfel meer dan deelden is een van de factoren die pleiten voor het werk van de redactie-commissie. Zij bestond uit vier leden van de Eerste Kamer — A. Postma van het CDA, L. M. de Rijk van de PvdA, J. J. Vis van D66 en Y. P. W. van der Werff van de VVD — alsmede de griffier, A. Sprey. Medewerking werd verleend door mr. drs. B. J. Bonenkamp die, met een tijdelijke aanstelling, de totstandkoming van het gedenboek redactioneel heeft begeleid en ook zelf een hoofdstuk heeft geleverd.

Er is overigens meer dat voor de redactie pleit: het voortreffelijke produkt dat zij heeft afgeleverd. Niet alleen is het boek fraai vormgegeven en voorzien van allerlei nuttige bijlagen — waarin bijvoorbeeld alle senatoren sinds 1815 zijn vermeld — maar de aangezochte auteurs leveren bovendien gekwalificeerd en goed geschreven werk. De kern van het boek wordt gevormd door vijf overzichtsartikelen die telkens een periode in het bestaan van de Kamer behandelen. H. de Schepper bespreekt de periode van het Verenigd Koninkrijk (1815-1830); G. A. M. Beekelaar het tijdperk tussen 1830 en 1848, waarin de vraag opkomt of de afscheiding van België ook het afscheid van de Eerste Kamer diende te betekenen; J. J. Vis beschrijft de periode tussen 1848 en 1888, die hij ziet als het politieke hoogtij van de Kamer; L. Prakte behandelt de 'antithetische' periode tussen 1888 en 1918; N. Cramer tenslotte bespreekt de ontwikkelingen vanaf 1918 tot heden.

Zoals dat eerder al is gebeurd met gedenkboeken over andere instituten zoals de Raad van State en de Algemene Rekenkamer worden deze hoofdstukken onderbroken door geschreven portretten van typerende senatoren uit de behandelde tijdperken. De meeste daarvan zijn geschreven door R. E. van Ditzhuyzen en behandelde figuren als graaf de Thiennes de Lombise, de eerste kamervoorzitter uit de parlementaire geschiedenis, vader en zoon van Brienen van de Groote Lindt, Van Eyzinga (voorzitter van 1880 tot 1888), oud-minister Fransen van de Putte, Anne Anema die belangrijk werk heeft gedaan om zijn ARP uit haar na-oorlogse isolement te halen. Tenslotte is er een levensschets van Martina Tjeenk Willink die, als vriendin van koningin Juliana, de belangrijkste sociaal-democratische critica werd van minister Klompé in een tijd waarin maatschappelijk werk en welzijnspolitiek nog een zaak waren van enkele deskundigen. Zowel de ministers Van Thiel als Klompé vreesden, wegens Tjeenk Willinks optreden, de Eerste Kamer aanzienlijk meer dan de direct gekozen volksvertegenwoordiging.

Voorts zijn hoofdstukken opgenomen van A. Sprey, over het gebouw van de Eerste Kamer, en van Postma, die onze 'senaat' vergelijkt met enige zusterinstellingen in het buitenland. Hij doet dat eerder beschrijvend dan werkelijk evaluerend. Het slot wordt gevormd door een curieuze apologie van de Eerste Kamer door oud-voorzitter Th. L. M. Thurlings. Curieuze, omdat een zelfverzekerd instituut zulke apologie eigenlijk niet nodig zou moeten hebben. In vergelijkbare boeken van de laatste jaren, zoals over de Raad van State, de Hoge Raad en de Rekenkamer zijn zulke verdedigingsredes, vanzelfsprekend, niet te vinden.

Zo'n toegevoegd hoofdstuk laat nog eens zien hoe de twijfel aan eigen bestaan de Eerste Kamer door heel haar geschiedenis heeft begeleid.

Een van de meest opmerkelijke conclusies die uit het gedenkboek vallen te trekken — ik heb het al mogen vaststellen in een beschouwing in het dagblad *Trouw* (25 augustus 1990) — is, dat vrijwel alle grote politieke leidersfiguren vanaf de negentiende eeuw hebben geconcludeerd tot de principiële overbodigheid van de Eerste Kamer (Thorbecke, Groen, Lohman, Troelstra, Oud en Drees) maar dat geen van allen er in is geslaagd zijn medestanders daarvan met succes te overtuigen. De Eerste Kamer dankt zijn duurzame voortbestaan aan de 'verenigde *backbenchers*', wat weer iets zegt over de beperkingen aan invloed waaraan politieke leiders aldoor onderworpen zijn geweest. Het is overigens niet het enige opmerkelijke feit, dat dit gedenkboek tot een buitengewoon lezenswaardig 'collegiaal werkstuk' maakt.

J. Th. J. van den Berg

Ch.Dumas, H. P. R. Rosenberg, ed., *Het kabinet der koningin. Geschiedenis van het instituut en het huis aan de Korte Vijverberg* (VOM-reeks 1991 III; 's-Gravenhage: Gemeente 's-Gravenhage, dienst ruimtelijke en economische ontwikkeling, hoofdafdeling monumentenzorg, 1991, 224 blz., ISBN 90 73166 06 3).

In 1815 schiep de grondwet een tegenstelling tussen staatshoofd en parlement die in het voordeel van de laatste werd beslist: schoksgewijs bij de grondwetsherzieningen van 1840 en 1848, met kleinere ups and downs daarna. Een van de afkalvende bolwerken van koninklijke macht was het Kabinet des konings (KdK); onder Emma's regentschap poogde Tak van Poortvliet het instituut zelfs op te heffen of tenminste onder ministeriële verantwoordelijkheid te brengen. Ook dat laatste lukte niet; alleen de archieftaak van het KdK ging onder de minister ressorteren. Daar alle officiële correspondentie van het staatshoofd met ministers en hoge colleges van staat via de directeur bleef verlopen, en diens functie met geheimhouding is omgeven, werd zelfs na de tweede wereldoorlog de toenmalige directeur mej. Tellegen nog grote invloed toegeschreven.